

СТЕПАН ЧАРНЕЦЬКИЙ ЯК УЧАСНИК СТРІЛЕЦЬКОГО ПОКОЛІННЯ

Роздольська Ірина Володимирівна,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української літератури
імені академіка Михайла Возняка
Львівського національного університету
імені Івана Франка
yaremchuk.iryana74@gmail.com
orcid.org/0000-0002-3308-1981

Мета. Метою статті є встановлення генераційних зв'язків С. Чарнецького зі стрілецькою когортою.

Методи. Дослідження здійснено за допомогою описового методу, біографічної реконструкції, поєднаних із генераційним підходом.

Результати. У процесі дослідження було виявлено, що С. Чарнецький свідомо «затемнював» громадянський складник власного життєпису, оскільки свідомо творив для історії літератури власний образ «митця-модерніста», скерованого маніфестувати естетичну програму «мистецтво для мистецтва». Митець свідомо творив власну біографію богеміста, оминаючи патріотичну діяльність.

Водночас «стрілецька» частина його життєпису є вагомою, фактично становить окремий період його життя і творчості.

Стрілецьке «літературне поле» (П. Бурдье) С. Чарнецького, означене координатами різноманітної цілеспрямованої свідомої комунікації – міжособистісної, громадянської, творчої. Модус дружби відзначає взаємини С. Чарнецького і стрільців, що фіксує рецепція Л. Луцвіва, Л. Лепкого, В. Витвицького, І. Іванця, М. Гайворонського. Творчий аспект представлено як співтворення стрілецьких творчих продуктів, де творча солідарність є виразною. Автор проявляється в іпостасі Остапа Шандури насамперед, а також під власним іменем у стрілецькому видавничому дискурсі (лінія «Співаників», часопис «Шляхи», збірник «З кривавого шляху Українських Січових Стрільців») та близьких до стрілецтва («Вістник Союзу визволення України», «Українське слово») видань. Громадянський чин С. Чарнецького також має «стрілецьке забарвлення».

З'ясовано і систематизовано стрілецькі факти біографії С. Чарнецького, їхню життєву і літературну специфіку, участь митця у військових виданнях, творенні пісні «Ой у лузі червона калина», стрілецькому театрі та Комітеті для звеличення воєнних подвигів Українських січових стрільців. У власній стрілецько-організаційній діяльності С. Чарнецький був зацікавлений в увічненні історичного подвигу Українських січових стрільців. Поетична картина світу С. Чарнецького типологічно близька стрілецьким переживанням. Образ війни насичений конкретикою українських національно-визвольних змагань, це не звичайна «жовтеньська лірика», за визначенням Н. Мориквас. В образі світу важливе місце посідає «стрілецька історія», екзистенція ліричного «я» – з ознаками стрілецької ідентичності.

Зі стрілецькою генерацією митець не мав жодної комунікативної та світоглядної дистанції, тому був потрактований «своім», побратимом і другом, тотожно сприймав і стрілецьку проблематику.

Висновки. Отже, у життєтворчості Степана Чарнецького можна дефініювати окремий етап, зумовлений відходом від виразно естетської «молодомузівської» ідентичності і наближенням до «стрілецької» в умовах Визвольної війни 1914–1920 років та II Речі Посполитої 1921–1939 років Маркерами періоду є псевдонім Остапа Шандури, публікації громадянської тематики в журналі «Шляхи», збірки «В годині задуми», «Сумні ідем».

Ключові слова: біографія, літературний портрет, генерація, «Молода муза».

STEPAN CHARNETSKYI AS A PARTICIPANT OF THE SICH RIFLEMEN GENERATION

Rozdolska Iryna Volodymyrivna,
Candidate of Philological Studies, Docent,
Associate Professor at the Academician
Mykhajlo Voznyak
Department of Ukrainian Literature
Ivan Franko National University of Lviv
yaremchuk.iryana74@gmail.com
orcid.org/0000-0002-3308-1981

Purpose. The task of the article is the analysis of the generational relationships of Stepan Charnetskyi to rifleman generation.

Methods. The research uses a descriptive method, a biographical reconstruction combined with a generational approach.

Results. It was found out that the S. Charnetskyi deliberately dimmed the civic component of his own biography, because of conscious work for the history of literature in his own image of “modern artist” with the aesthetic program “art for art”. The artist deliberately created his own biography of the bohemian, bypassing the patriotic activity.

At the same time, the “riflemen” part of his biography is significant, in fact it stands for a particular period of his life and work.

Reconstructed riflemen “literary field” (P. Bourdieu) by S. Charnetskyi, defined by the coordinates of various purposeful and conscious communication – interpersonal, civic, creative. The Modus of Friendship marks the relationship between S. Charnetskyi and the riflemen, which captures the reception of L. Lutsiv, L. Lepkyi, V. Vytvytskyi, I. Ivanets, M. Hayvoronskyi. The creative aspect is represented as the co-creation of riflemen creative products, where creative solidarity is expressive. The author manifests himself

in Ostap Shandura's hypostasis first and foremost, as well as under his own name in the network of riflemen publishing discourse ("Singers" line, "Shliakhy" ("Ways") magazine, collection "From the bloody path of Ukrainian Sich Riflemen") and close to riflemen ("Vistnyk Soiuza vyzvolennia Ukrainy" ("Union of Ukraine Bulletin"), "Ukrainske Slovo" ("The Ukrainian Word")) of editions. S. Charnetsky's civil deed also has a "rifle color".

The so-called infantile collisions of S. Charnetskyi's existence, life and literary specifics, in particular, participation in riflemen editions, creation of the song "Oy u luzi chervona kalyna", the Riflemen Theater and the Committee for exaltation of the military feats of Ukrainian Sich Riflemen, have been found out. In his organizational work for the riflemen S. Charnetskyi was interested in perpetuating the historical feat of the Ukrainian Sich Riflemen. The image of the world in S. Charnetskyi's poetry is typologically close to the riflemen's experience. His image of war is endowed with specifics of Ukrainian national liberation competitions, it's not a so-called "military poetry".

In the image of the world, an important place is occupied by "riflemen history", the lyrical "I" endowed with signs of riflemen identity.

There were no distance with a riflemen generation, he was considered as friend and brother as well as perceived a riflemen problematic in a similar way.

Conclusions. Therefore, in art and life of Stepan Charnetskyi, the separate stage can be defined, which is a result of departure from the clear aesthetic "Moloda Musa's" identity and forthcoming to the "riflemen" one in the circumstances of the Liberation War 1914–1920 and II Polish-Lithuanian Commonwealth 1921–1939. Ostap Shandura's pseudonym, publications of civic subject in the "Ways" magazine and collection "In the hour of thought", "We go lonely" are the period markers.

Key words: Stepan Charnetskyi, biography, literary portrait, Ukrainian Sich Riflemen generation, generation, "Moloda Muza".

1. Вступ

Творча постать молодомузівця Степана Чарнецького (1881–1944 рр.) стала повноцінним об'єктом літературно-рознавчих студій за Незалежності України. Дослідницька увага В. Лучука (Молода муза, 1989), М. Льницького (Льницький, 1995) до групи «Молода муза» загалом також була скерована на її учасників. У розвідках Надії Мориквас (Мориквас, 2005, 2006) літературна силуета С. Чарнецького реконструювана найбільш повно. Альтернативної системної уваги постать митця не мала. Ім'я С. Чарнецького актуалізується в контексті проблематики стрілецького фольклору (Кузьменко, 2009). Проте і тепер залишилися нерозкриті, утаємнені, епізоди життєтворчості, зумовлені, очевидно, свідомим наміром митця залишитися в пам'яті історії виключно богемістом, молодомузівцем, театральним діячем та фейлетоністом Тиберієм Горобцем. Уже звичний поділ його творчості на періоди «молодомузівський» та «післямолодомузівський» також закріплює обрану митцем тенденцію, поза якою залишається громадянська активність С. Чарнецького загалом і творча комунікація зі стрілецькою спільнотою зокрема.

2. Свідоме «затемнення» власного життєпису

Не випадково в антології Б. Лепкого «Струни» (1922 р.) біографічно-літературна силуета митця містить максимально зредуковану інформацію про участь у війні на рівні загальних фраз. Наприклад: «Кінчив реальну школу й політехніку, служив у війську <...>» чи «У війні брав живу, різнородну участь <...>» (Струни, 1922: 229). Прикметно, що про інших молодомузівців (Струни, 1922: 192–193), П. Карманського (Струни, 1922: 201–202), О. Лупцького (Струни, 1922: 262), В. Пачовського (Струни, 1922: 208–209) ці дані деталізовані. Виклад у силуеті наголошує на відданості С. Чарнецького мистецтву в усіх його проявах, його молодомузівську творчу ідентичність, адже саме його силуетку автор присвятив спільноті «Молодої музи». Лепківська характеристика творчого профілю С. Чарнецького уже стала хрестоматійною: «Чарнецький – шляхтич і козак в одній особі, дідич і бурлака, Петроній і богеміст. Любить поезію старих дворів і блиск заржавлених мечів і сяйво театральних кіннетів. Поезію вбачає в тихій мовчанці вечірнього села і в бурливому шумі міського полудня. Його обличчя дуже складне, але воно всміхається в ту сторону, де видно красу руко-нерукотворну» (Струни, 1922: 229). Водночас посвячені в життя С. Чарнецького могли вловити тонкі натяки Б. Лепкого на інший бік життя львівського бурлаки, через уточнення про співпрацю у львівському театрі з «покійним Сілецьким, що погиб на останній війні, як офіцер», чи про інженерну працю.

За книгою мемуарів П. Карманського «Українська богема» (1936 р.) С. Чарнецький сприймається на певній дистанції від українського галицької громади й українських богемістів із різних особистісних причин – «невловним і загадковим», який «більше сходився з поляками, ніж з нами, бо серед поляків находив собі більший круг таких, що говорили його мовою», «симпатичним, але й чужим» (Молода муза, 1989: 293). Уважали С. Чарнецького «не створеним» «до нашого галицького сірого неба», відчуженим (Молода муза, 1989: 293). Водночас П. Карманський віддає належне українцеві С. Чарнецькому – обглядачеві українського Львова, «який би так, як він, вникнув в цілу останню добу нашого культурного, політичного і громадського життя. Він знав нас усіх – навіть таких, яких ми не замічали між нами» (Молода муза, 1989: 294). Зафіксовано такі життєві «секрети» С. Чарнецького, як «відсутність диплома українського патріота», тобто позірну громадянську нейтральність і відсутність ворогів водночас, і поезію «Іванові», яка зацентрувала його патріотичну поставу в суспільстві (Молода муза, 1989: 293).

Цінний внесок у царині біографістики С. Чарнецького й інтерпретації його літературного силуету представлений студіями Надії Мориквас: науковим есеєм «Меланхолія Степана Чарнецького» (Мориквас, 2005), кандидатської дисертацією (Мориквас, 2006). Дослідниця актуалізує питання дотичності митця до військових дій, стрілецької когорти, доповнює його життєпис різними подробицями, однак головне питання, «чи був на війні, коли, за яких обставин» тощо, залишає відкритим, умотивовуючи це життєвою і мистецькою поставою самого С. Чарнецького, вбачаючи саме в його літературній спадщині ствердну відповідь на підставі наявності жовнірської теми в ліриці як екзистенційної реакції автора на геополітичні події.

Відсутність автобіографії, затемнювання воєнного періоду у власному житті в анкеті для працевлаштування, за якою «служби в арміях» заперечував, оскільки постійно був при праці в різних інституціях та установах

(Мориквас, 2005: 39–40), перешкоджали дослідницю в біографічних пошуках. Водночас письменник супроводжував автобіографічними подробицями власні твори: поетичні, мемуарно-театральні, фейлетонно-нарисові, тому дослідниця спиралась на «достовірність його «нарисів і заміток з дороги життя»» (Мориквас, 2005: 39).

«Стрілецькі координати» життєтворчості С. Чарнецького частково актуалізовані в розділі монографії «Поет і його пісня» (Мориквас, 2005: 53–74) через проблему авторства стрілецького гімну «Ой у лузі червона калина» та проблему дотичності до стрілецького театру (Мориквас, 2005: 70). Суттєві штрихи до профілю С. Чарнецького як творця стрілецької пісенності можемо віднайти в розвідці О. Кузьменко (Кузьменко, 2009: 60–61, 67–70, 87, 103).

Отже, актуалізується потреба з'ясувати так звані стрілецькі колізії буття С. Чарнецького, їхню життєву і літературну специфіку, загалом дотичність митця до стрілецької генерації, що є метою цієї статті. У реконструкції біографії митця оптимальним є *генераційний підхід*, що увиразнює зв'язки особистості й оточення.

Цікаво, що сам С. Чарнецький оминає і будь-які колізії власного життя, що можуть мати найменші політично-визвольні натяки, оминає засвідчувати хоч якусь свою причетність до стрілецької епопеї: стрілецької пісенності, стрілецького театру, по-стрілецьки маркованих громадських структур, стрілецьких чи близьких до стрілецтва видань.

Натяк на стрілецькі часи у власному життєписі С. Чарнецький подав фейлетонно: «<...> Лишалася ще велика надія на військову кар'єру. Заповідалося все якнайкраще. Після двох років служби в падолисті 1918 р. був я вже на турі до іменованого на старшого стрільця. Несподівано знов усе не з моєї вини попустилося. Поволі, боєм серця розставався з моїми мріями про кар'єру в українському війську. Потому став я огрівати душу новими загаєними плянами, новою мрією <...>» (Горобець, 1922: 63–65).

У життєписі С. Чарнецького Н. Мориквас віднайшла факти мобілізації до австрійського війська (Мориквас, 2005: 35), арешту (червень 1919 р.) разом із діячами УНРади, тієї структури, що проголошувала відновлення української державності в жовтні 1918 р., а також факти тюремного ув'язнення та перебування в таборі полонених українців у польському місті Домб'є (Мориквас, 2006: 39).

3. Участь у творенні стрілецької пісенності

Історія пісні «Ой у лузі червона калина» яскраво виявляє те, що у стрілецькому сприйнятті С. Чарнецький був «своїм», стрілецьким. На близькій дотичності до «стрілецького Парнасу» С. Чарнецького й інших «давніших молодомузівців» Б. Лепкого, В. Пачовського акцентує стрілець Лука Луців (За волю України: 369).

С. Чарнецький не тільки був «своїм», але і дружив зі стрілецькою когортою. Наприклад, про високу температуру міжособистісної приязні між Л. Лепким та С. Чарнецьким можна висувати на основі листа Л. Лепкого В. Витвицькому про шлях до популярності стрілецької пісні «Журавлі», до тексту якої автор 1914 року хотів «підкласти <...> іншу мелодію: “Я підспівував при гітарі і хотів, щоб мелодія віддавала крик журавлів і змальовувала їх лег”» (За волю України, 1967: 472). Треба розуміти, що Степан Чарнецький був серед перших чулих душею свідків появи нової мелодії, яку відразу ж перейняв собі, так би мовити, «для душі», а далі – і для творчості власної театральної трупи, якою керував до 1914 р., і таким чином «у досить скорому часі спопуляризував по всій Галичині» (За волю України, 1967: 472).

Із початком полеміки щодо авторства твору після публікації І. Боберського «Стрілецькі пісні і труби» на сторінках «Діла» у березні 1916 року (Боберський, 1916), сам С. Чарнецький вділяє собі лише авторство мелодії до гімну Українських січових стрільців (Чарнецький, 1916), погоджуючись з амбіціями І. Коссака про витворення стрілецького змісту твору стрільцями в Горонді (Коссака, 1916) чи Г. Труха про авторство тексту (За волю України, 1967: 357).

У «Сьпіванику українських січових стрільців» (Відень, 1918 р.), найавторитетнішому виданні воєнного часу (Кузьменко, 2005: 14), саме С. Чарнецький представлений автором тексту, творцем мелодії, навпаки, зазначений народ (Сьпіваник, 1918: 8). Та для стрілецької більшості та загалом тодішнього суспільства він – безсумнівний автор твору, чи його патріотично стрілецького змісту, чи мелодії, що підтверджують свідчення його сучасників-стрільців – І. Іванця (Іванець, 1991: 128), М. Гайворонського (Гайворонський, 1915), невід'ємна частина стрілецької визвольної історії. Також позиція І. Іванця, М. Гайворонського про першість С. Чарнецького в авторстві «Червоної калини» переконує у відсутності генерційної дистанції між ним та літературним стрілецтвом.

О. Кузьменко підсумувала щодо авторства пісні: «Крім мелодії і зачину (що справді належать С. Чарнецькому), наступні три строфи додав саме Г. Трух <...>. Він же й поширював серед стрільців нову редакцію. Отож пісня, яка швидко була визнана стрільцями як гімн Українського січового стрілецтва, є, безсумнівно, результатом співавторства <...>. Вона стала поетичним символом визвольної боротьби стрілецької доби» (Кузьменко, 2009: 70). Н. Мориквас упевнена, що власне «антимосковський зміст усієї пісні» першопропозиція С. Чарнецького, «(а не перша «аполітична» строфа про червону калину) міг захопити стрілецтво, яке йшло на битву з військами московського царя – визволити усю Україну» (Мориквас, 2005: 64). До стрілецького пісенного контексту також відносять пісні на слова С. Чарнецького «Віє буря коло хати» (Кузьменко, 2009: 87) та «Воєнна ідилія» (Кузьменко, 2009: 103,3).

4. У стрілецьких меморіальних структурах

Митець був членом Комітету для звеличання воєнних подвигів Українських січових стрільців на посаді секретаря (писаря). Комітет був покликаний лобювати інтереси січового стрілецтва в різноманітних адміністративних колах, водночас формально мав бути дистанційованим від стрільців. Тому в ньому не могло бути стрілецьких неприятелих, лише довірені, так, головою Комітету був Іван Труш, заступником голови – пані Євгенія Макарушкова, членом – отець Т. Лежогубський, сама ж спільнота постала з ініціативи «кружка Ганни Барвінок»

(За волю України, 1967: 401). С. Чарнецький брав участь у його роботі, зокрема щодо просування проекту пам'ятника УСС у Львові, про що є відповідні документи, до створення яких був безпосередньо дотичний.

Це і звернення Комітету до «Світлої Президії Боевої Управи у Відні» від 9 грудня 1915 р., над текстом якого той працював і засвідчив власним підписом: «Підписаний Комітет звертається з уклінною просьбою до Світлої Президії про ласкаве підписання долучених петицій до Управи міста Львова і адміністрації <...> гр. кат. Митрополії у Львові в справі здвигнення пам'ятника для Українських Січових Стрільців на середині площі св. Юра. Тому, що в тій справі розходиться про поспіх, тож Світла Президія зволять ласкаво петиції підписати, не чекаючи на засідання Управи, а опісля на засіданню відписи петицій, які тут долучаємо, подати до відома членам» (За волю України, 1967: 400).

Це і петиція Комітету (у складі І. Труша, Е. Макарушкової, о. Т. Лежогубського та С. Чарнецького) до Управи міста Львова від 9 грудня 1915 р., у якій особливо виразно підкреслено статус ідентичності стрілецької когорти – не «інших», а «наших», і імператив пам'ятання не лише в особистому масштабі, але і в загальногромадянському, відповідно до стрілецьких імперативів. У тексті С. Чарнецького йдеться про велику потребу увічнити титанізм стрілецького героїчного подвигу відповідним гідним пам'ятником на площі перед собором Св. Юра: «Коли воля нашого монарха покликала під зброю проти ворогів держави всі військові сили, виступили у кривавій бій тисячі наших добровольців, Українських Січових Стрільців. Їх надзвичайні, дійсно геройські подвиги дізнали кількаторного, загально відомого найвищого признання, та викликали в нашій суспільності гарячі бажання, яких підписані являються управненими речниками, – піднести ці заслуги для держави і нації і увіковічнити їх у гідний спосіб. А найгіднішим і найвідповіднішим способом звеличання сих патріотичних зусиль, здвигнути пам'ятник, достойний військових подвигів і з ними невідлучних, значних жертв. Нехай граніт і бронза передають грядучим поколінням пам'ять про заслуги живих і поляглих героїв та учать їх правдивої любові і прив'язання для народу і держави» (За волю України, 1967: 400).

5. Дотичність до стрілецького театру

У власній монографії «Нарис історії українського театру в Галичині» (Львів, 1934 р.) (Чарнецький, 1916) С. Чарнецький мовчить про стрілецький театр як етап функціонування театру «Української бесіди» і своє місце в ньому тоді, хоч виокремлює розділ «Війна й післявоєнні часи» (Чарнецький, 1934: 155–161), у якому розкриває історію окремих його труп.

У сучасній театрознавчій студії Олени Боньковської «Львівський театр товариства «Українська бесіда» 1915–1924» (Львів, 2003) реконструйовано етап стрілецького театру. Стрілецький театр виник на базі театрального товариства «Українська бесіда», режисером і референтом якого в 1906–1914 рр. був Степан Чарнецький, функціонував від кінця січня 1916 р. – до липня 1918 р., розпаду Австро-Угорщини (Боньковська, 2003: 15).

Стрілецькому легіонові відведена особлива роль у відновленні діяльності театру «Українська бесіда», майже цілком мобілізованого з початком Першої світової війни на фронт до австрійського війська, і подальшому функціонуванні під час війни: «Командування УСС добре усвідомлювало всю важливість театру як живої національної пропаганди для українського народу в Галичині, для українських вояків австрійської армії, а також січових стрільців. Однак, не маючи можливостей надати театрові «Української бесіди» статусу військового, воно використовувало всі доступні засоби, щоби сприяти єдиній на той час національній театральній групі. Тому у спогадах сучасників театр товариства «Українська бесіда» у період Першої світової війни одержав назву «Стрілецького», позаяк його основний чоловічий склад становили актори у стрілецьких одностроях» (Боньковська, 2003: 42). Для підвищення професійного рівня авторів-стрільців дирекція театру організувала тримісячні курси театральної освіти, для яких могла заангажувати професійні сили, зокрема і С. Чарнецького із циклом лекцій «Над коліскою українського театру в Галичині», що він їх читав у 1917 р. в Науковому товаристві ім. Петра Могили (Боньковська, 2003: 55). Тоді С. Чарнецький також входив до складу художньої ради театру, яка «опрацьовувала пропонувані до постановки п'єси», а також до «викладацького складу драматичної школи» (Боньковська, 2003: 64). Також він був одним із постійних рецензентів стрілецького театру і його «теоретиком» (Боньковська, 2003: 70).

6. Участь у стрілецьких виданнях

С. Чарнецький належав до кола авторів багатьох стрілецьких видань. Як співавтор пісні про «Червону калину» фігурує у численних співаниках УСС. Стрілецькі (часопис «Шляхи») та близькі до стрілецьких («Вістник Союзу визволення України», «Українське слово») видання представляють митця насамперед в іпостасі Остапа Шандури, хоча цей псевдонім – один із майже двох десятків (Мельничук, 2008), якими він користувався. Під егідою стрілецьких «Шляхів», членом редколегії яких був у 1915–1917 рр., побачать світ відомі поетичні збірки С. Чарнецького «В годині задуми» (Львів, 1917 р.) (Чарнецький, 1917) та «Сумні ідем» (Львів, 1920 р.) (Чарнецький, 1915). Серія «Новітня бібліотека», у якій вийшли збірки, належала «Шляхам». Також у рекламі видань часопису, поданій на шпальтах «Шляхів», значаться ці збірки, частина творів яких власне вперше була апробована в контексті стрілецької й заангажованої політично періодики під його справжнім іменем і під псевдонімом «Остап Шандура».

Зокрема, в одному з перших стрілецьких пропам'ятних видань, збірнику «З кривавого шляху українських січових стрільців» (1916 р.), фігурує з поетичним твором «Смерть отамана» (З кривавого: 72). Пізніше автор цей твір опублікує у збірках під іншою назвою – уже «При окопах».

«Стрілецькі» твори С. Чарнецького – насамперед ті, що були апробовані у «Шляхах» та «Вістнику Союзу визволення України» й «Українському слові», а згодом уміщені до збірок. Таким є насамперед цикл «Із днів бурі». Це – перший цикл у другій збірці поезій С. Чарнецького «В годину задуми» (Львів, 1917 р.). Складався із сімнадцяти поетичних творів у такій послідовності: «Воєнна іділля» (І. «Погоріла наша хата, погоріла»,

П. «На вулиці днюють»), «На підслухану нуту», «Понад місто», «Хто ти?», «Як брали дзвони», «Виє буря коло хати», «При дорозі», «Де астри вмíрали», «При окопах», «Ворожому війську», «Де переправлялись», «З касарні», «На зимовий вечір», «Гей, сипле сніг», «Іванови!», «Де йшли на приступ», «Стрільцький біль». Розгорнуто тему воєнного катастрофізму, яка, однак, окрім значення всесвітнього апокаліпсису, осмислена як кінцесвітнє національне, означене кривавим, впізнаваним у деталях хронотопом боротьби на своїй землі і за свою землю: Поділля, подільські лани й окопи, жовнярики і стрільці, вояки-соколи, що поховали свого отамана, осиротілі хати, стрільцький біль, інвалід, який плаче, вороже північне військо, трагічний похід стрільців під знаком Ісусових сліз над ними. Звичайно, тематично збірка вписується в рамки жанру «жовнярської лірики», представляючи осмислення теми війни, кінцесвітню тотальність якої тут генералізує концепт бурі, однак її інтерпретація проходить також стрільцьким трагічним шляхом. Між ліричним героєм поезії С. Чарнецького і січовим стрільцем відсутня будь-яка дистанція, навпаки, ліричний герой сам іде у бій, на «свято смерти й ран»: «<...> Заграю сам – я п'ю до божевілля, / Бо завтра йду у бій за рідний край» («Стрільцький біль») (Чарнецький, 1917: 12).

Ще в 1915 р. в часописі «Українське слово» С. Чарнецький опублікував репортаж «Слідами бурі», «записки в авто» під час мандрівки – «по галицькій Україні» (Чарнецький: 1915). Слідом за заголовком текст репортажу розгортає концепт бурі в окресленому значенні в ситуативно-образних контекстах, також виявляє патріотичні настанови автора, його соборницькі настрої, ставлення до стрільцької історії під час бурі, до основного ворога у світовій бурі – москалів. Автор акцентує на визначній часті стрільців у реконквісти галицької України, зазначає власні відвідини касарень «наших стрільців», огляди стрільцьких ровів та могил, розкиданих по полях, говорить про тугу похованих українських військових за звісткою, «що на Україні сходить сонце» (Чарнецький: 1915).

Збірка поезій «Сумні ідем» (Львів, 1920 р.) (Чарнецький: 1920) містила уже другу редакцію циклу, доповнену новими творами, із зміненним порядком творів. Одна поезія мала відкориговану назву – із «Воєнна іділля» на «Воєнні іділли». Редакцію доповнили поезії «Над Сочі берегами», «Пісня Сольвейги», «Пісня кільчастих дротів», «З полону».

Першим твором циклу стала поезія «Іванови!», за яку П. Карманський у своїх пробогемних рефлексіях про С. Чарнецького охарактеризував його як укінченого галицького богеміста і «не свого» у галицькому середовищі («Диплома українського патріота він не добув ніколи, хоч все був зв'язаний з нашою елітою. А однаке справжніх ворогів між нами не має»), «виписав» паспорт громадянина-українця: «<...> А все-таки створив «Івана Безрідного», який добув йому права громадянина в нашому письменстві» (Молода муза, 1989: 294). Другий твір – апострофа «Ворожому війську». І далі – «Де йшли на приступ», «Стрільцький біль», «З касарні», «Гей, сипле сніг», «При окопах», «Де астри вмíрали», «При дорозі», «Де переправлялись», «На зимовий вечір», «Виє буря коло хати», «Як брали дзвони», «Воєнні іділли», «Понад місто», «Над Сочі берегами», «Пісня Сольвейги», «Хто ти?», «Пісня кільчастих дротів», «З полону».

Можна говорити про суттєве оновлення циклу, свідоме авторське зміщення тематичних акцентів у бік увиразнення національних координат теми геополітичного катастрофізму, акцентування на стрільцькій історії в Першій світовій війні, межові екзистенційні вібрації ліричного «я», ознаки його стрільцької ідентичності залишились незмінними. Нова послідовність у циклі сильніше підкреслювала національно-патріотичну поставу поета, до тогож структурно збірка була скерована саме на це. Суцільно циклізована, вона містила два позациклові твори, один із яких передував циклом, а інший – ставив після них змiстову крапку. Поезія апострофно-дедикаційного характеру «Україні» була камертоном-початком, а завершувала – «Сумні ідем». «Осінні», «музичні» твори С. Чарнецького з інших циклів у збірці також можна потрактувати суголосними осінньо-символістській тональності стрільцької поезії. Шевченківський цикл С. Чарнецького – Остапа Шандури «На маргінесі «Кобзаря», опублікований у стрільцьких «Шляхах» (Чарнецький: 1920), суголосний іншій стрільцькій шевченкіані в часописі.

7. Висновки

Отже, стрільцька історія С. Чарнецького, з одного боку, увиразнює його естетичний намір митця-модерніста свідомо конструювати власний життєпис для історії, з іншого боку, представляє письменника громадянином, зануреним в українську проблематику визвольного часу, пов'язаним зі стрільцьким поколінням нитками дружби, співпраці і співдії, у певному сенсі «побратимом під прикриттям». У життєписі митця варто виокремити новий, стрільцький, період життєтворчості, у якому відбулась його співпраця митця із журналом «Шляхи», «Українським словом», стрільцьким театром, воєнними виданнями, стрільцьким цивільним меморіальним об'єднанням, народились нові твори, які стали його особистим «актом історичної солідарності» (Р. Барт), особистим політичним письмом, – стрільцький гімн, цикл «Із днів бурі», збірки «В годину задуми», «Сумні ідем».

Література:

1. Боберський І. Стрільцькі пісні і труби. *Діло*. Львів, 1916. 12–21 березня. Ч. 70–76. С. 1.
2. Боньковська О. Львівський театр товариства «Українська бесіда». 1915–1924. Львів : Літопис, 2003. 342 с.
3. Гайворонський М. З воєнних пісень (сл. С. Чарнецького). Львів : Ліра, 1915. Ч. 7. 4 с.
4. Горобець Тиберій. Квіти й бодяче : Нариси й замітки з дороги життя. Львів ; Київ, 1922. 96 с.
5. З кривавого шляху Українських Січових Стрільців : Ілюстрована збірка оповідань і описів. Львів : Просвіта, 1916. 72 с.
6. За волю України : Історичний збірник УСС. В 50-ліття збройного виступу УСС проти Москви 1914–1964. Нью Йорк, 1967. 608 с.
7. Іванець І. Стрільцька творчість. *Українські січові стрільці 1914–1920*. Львів : Слово, 1991. С. 121–128.
8. Ільницький М. Від «Молодої музи» до «Празької школи». Львів : Інститут українознавства НАН України, 1995. 318 с.

9. Коссак І. Ще до історії стрілецьких пісень. *Діло*. Львів, 1916. 24 березня. Ч. 78. С. 3.
10. Кузьменко О. Стрілецька пісенність : фольклоризм, фольклоризація, фольклорність. Львів : Інститут народознавства НАН України, 2009. 296 с.
11. Кузьменко О. Стрілецькі пісні / упоряд., запис, вступ. ст., комент. та додат. О. Кузьменко. Львів : Інститут народознавства НАН України, 2005. 640 с.
12. Мельничук Б., Пиндус Б., Чорпіта Я. Чарнецький Степан. *Тернопільський енциклопедичний словник* : у 4-х т / редкол. : Г. Яворський, Б. Мельничук. Тернопіль : Збруч, 2008. Т. III : П – Я. С. 584.
13. Молода муза : Антологія західноукраїнської поезії початку XX ст. / упоряд., передне слово та приміт. В. Лучука. Київ : Молодь, 1989. 328 с.
14. Мориквас Н. Меланхолія Степана Чарнецького : есей. Львів : Світ, 2005. 384 с.
15. Мориквас Н. Степан Чарнецький у літературно-мистецькому контексті 1900–1930-х рр.: еволюція творчості : дис. ... канд. філол. наук: 10.01.01. Львів, 2006. 220 с.
16. Струни : Антологія української поезії від найдавніших до нинішніх часів для вжитку школи й хати, влаштував Богдан Лепкий. Берлін, 1922. Ч. II. 296 с.
17. Сьпіваник Українських Січових Стрільців. Відень : заходом «Артистичної Горстки», накладом Центральної Управи Українських Січових Стрільців, 1918. 128 с.
18. Чарнецький С. В годині задуми : поезії. Львів, 1917. 48 с.
19. Чарнецький С. До історії стрілецьких пісень. *Діло*. Львів, 1916. 18 березня. Ч. 73. С. 3.
20. Чарнецький С. Нарис історії українського театру в Галичині. Львів : Накладом фонду «Учітеся, брати мої», 1934. 254 с.
21. Чарнецький С. Слідами бурі : Записки в авто – по галицькій Україні. *Українське слово* : політична, економічно-суспільна й літературна газета. Львів, 1915. Ч. 16–23.
22. Чарнецький С. Сумні ідем: вибір поезій. Львів ; Київ, 1920. 61 с.
23. Шляхи. Львів, 1916 / ред.-видав. Федь Федорців. Перший, другий сшиток за март. С. 231.

References:

1. Bb [Boberskyi I.]. Striletski pisni i truby [Riflemen songs and pipes]. *Dilo*. Lviv, 1916. Ch. 70–76. 12–21 march. P. 1. [in Ukrainian].
2. Bonkovska O. *Lvivskiy teatr tovarystva "Ukrainska beside" [Lviv theatre "Ukrainska beside"]*. 1915–1924. Lviv : Litopys, 2003. 342 p. [in Ukrainian].
3. Haivoronskyi M. *Z voiennykh pisen (sl. S. Charnetskoho) [From the war songs (w. by S. Charnetsky)]*. Lviv : "Lira", 1915. Ch. 7. 4 p. [in Ukrainian].
4. Horobets Tyberii. *Kvity u bodiache : Narysy u zamitky z dorohy zhyttia [Flowers and thorns: Essays and notes on the road of life]*. Lviv ; Kyiv, 1922. 96 p. (Literary library of "Rusalka", vol.12) [in Ukrainian].
5. *Z krivavoho shliakhu Ukrainykykh Sichovykh Striltziv : Iliustrovana zbirka opovidan i opysiv [From the bloody pass of Ukrainian Sich Riflemen : An Illustrated collection of stories and description]*. Lviv : "Prosvita", 1916. 72 p. [in Ukrainian].
6. *Za voliu Ukrainy : Istorychnyi zbirnyk USS. V 50-littia zbroinoho vystupu USS proty Moskvy 1914–1964 [For the will of Ukraine : A historical collection of The USS. In the 50th anniversary of The USS Armed speech against Moscow 1914–1964]*. New York, 1967. 608 p. [in Ukrainian].
7. Ivanets I. Striletska tvorchoist [Sich Riflemen creativity]. *Ukrainski sichovi striltsi 1914–1920 – Ukrainian Sich Riflemen* / By ed. B. Hnatkevych. Lviv : Slovo, 1991. P. 121–128. [in Ukrainian].
8. Plynyskyi M. Vid "Molodoi Muzy" do "Prazkoi shkoly" [From "Young Muse" to "Prague School"]. Lviv : Institute of Ukrainian studies of the Academy of sciences of Ukraine, 1995. 318 p. [in Ukrainian].
9. Kossak I. Sheche do istorii striletskykh pisen [Even before the history of sich riflemen songs]. *Dilo – Dilo*. Lviv, 1916. Ch. 78. 24 march. P. 3. [in Ukrainian].
10. Kuzmenko O. Striletska pisennist : folklorizm, folklorizatsiia, folklornist [Riflemen songs : folklorism, folklorization, folklority]. Lviv : Institute of ethnology of the Academy of sciences of Ukraine, 2009. 296 p. [in Ukrainian].
11. Kuzmenko O. Striletski pisni / Uporiad., zapys, vstup. st., koment. ta dodat. O. M. Kuzmenko. Lviv : Institute of ethnology of the Academy of sciences of Ukraine, 2005. 640 p. [in Ukrainian].
12. Melnychuk B., Pyndus B., Chorpita Ya. Charnetskyi Stepan [Charnetskyi Stepan]. *Ternopilskiy entsyklopedychnyi slovnyk – Ternopil encyclopedic dictionary*: In 4th v / Ed. H. Yavorskyi, B. Melnychuk. V. III (P – Ya). Ternopil : Zbruch, 2008. P. 84. [in Ukrainian].
13. *Moloda muza : Antolohiia zakhidnoukrainskoi poezii pochatku XX stolittia [Moloda muza : anthology of western Ukrainian poetry of the early XXth century]* / Arranging, preface, notes by V. I. Luchuk. K. : Molod, 1989. 328 p. [in Ukrainian].
14. Morykvas N. Melankholiia Stepana Charnetskoho [Stepana Charnetsky's melancholy] : Essey. Lviv : Svit, 2005. 384 p. [in Ukrainian].
15. Morykvas N.M. Stepan Charnetskyi u literaturno-mystetskomu konteksti 1900–1930-kh rr. : evoliutsiia tvorchoisti [Stepan Charnetsky in the literary and artistic context of the 1900–1930th: the evolution of creativity]: *Extended abstract of Doctor's monography*. Lviv, 2006. 220 p. [in Ukrainian].

16. Struny: Antologija ukrainskoi poezii vid naidavnishykh do nynishnikh chasiv dlia vzhytku shkoly y khaty vlashtuvav Bohdan Lepkyi [Strings : An Anthology of Ukrainian poetry from the Ancient to Present for the use of school and home by B. Lepky]. Ch. II. Berlin, 1922. 296 s. [in Ukrainian].
17. Spivanyk Ukrainskykh Sichovykh Striltsiv [Singer of Ukrainian Sich Riflemen]. Viden : by “Artystychna Horstka”, Central government of Ukrainian Sich Riflemen, 1918. 128 p. [in Ukrainian].
18. Charnetskyi S. V hodyni zadumy (Poezii) [In the hour in designe (Poetry)]. Lviv, 1917. 48 p. [in Ukrainian].
19. Charnetskyi S. Do istorii striletskykh pisen [To the history of the riflemen songs]. *Dilo – Dilo*. Lviv, 1916. Ch. 73. 18 mfrch. P. 3. [in Ukrainian].
20. Charnetskyi S. Narys istorii ukrainskoho teatru v Halychyni [An outline of history of Ukrainian theater in Galicia]. Lviv : Circulation of “Uchitesia, braty moi” foundation, 1934. 254 p. [in Ukrainian].
21. Charnetskyi S. Slidamy buri (Zapysky v avto – po halytskii Ukraini) [Following the storm (Nots in the car – in galician Ukraine)]. *Ukrainske Slovo : politychna, ekonomichno-suspilna y literaturna hazeta – Ukrainian Word : political, economic, social and literary newspaper* . Lviv, 1915. Ch. 16–23. [in Ukrainian].
22. Charnetskyi S. Sumni idem: vybir poezii [Sad to go : Choosing poetry]. Lviv, Kyiv, 1920. 61 p. (Modern library, ch. 34). [in Ukrainian].
23. Shliakhy [Ways]. Lviv, 1916 / Editor-publisher Fed Fedortsiv. № 1–2 (march). P. 231. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 24.06.2020
The article was received June 24, 2020